

ВІДГУК

офіційного опонента

про дисертацію Єрмакової Тетяни Сергіївни «Теорія і практика формування культури здоров'я школярів у Польщі (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність рецензованого дослідження не викликає сумнівів. У дисертації цілісно досліджено розвиток формування культури здоров'я школярів у Польщі другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Простежено генезу ідей формування культури здоров'я школярів у польській педагогічній думці.

Автором, Єрмаковою Т.С., проаналізовано доробок польських науковців досліджуваного періоду, визначено тенденції, науково обгрунтовано три етапи розвитку формування культури здоров'я школярів, узагальнено накопичений досвід на кожному з них. Особливо цінним є введення автором дослідження в науковий обіг нових архівних матеріалів та невідомих фактів.

Зазначене дозволяє стверджувати, що обрана Єрмаковою Тетяною Сергіївною тема дослідження «Теорія і практика формування культури здоров'я школярів у Польщі (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)», без сумніву, становить собою науковий інтерес.

Тема дисертації є складовою комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх і вищих навчальних закладах». Все це дає підстави стверджувати, що авторка вдало вибрала тему дисертаційної праці, правильно визначила її об'єкт, мету та завдання. Дослідницею чітко вивірена також методологія роботи, її наукова новизна й практичне значення.

Концепція дослідження містить три взаємопов'язані концепти, які сприяють реалізації провідної ідеї на методологічному, теоретичному й технологічному рівнях.

Єрмакова Тетяна Сергіївна поставила собі за мету на основі вивчення теоретико-педагогічних ідей формування культури здоров'я школярів у Польщі, узагальнення досвіду їх реалізації в досліджуваній період, окреслити перспективи використання прогресивних здобутків польського шкільництва в сучасній освітній практиці України для збереження здоров'я підростаючого покоління.

У дисертаційній роботі Єрмакової Т.С. визначеній меті підпорядковані конкретні завдання:

1. Висвітлити стан наукової розробки проблеми формування культури здоров'я школярів у Польщі (друга половина XX – початок XXI століття).

2. Простежити становлення ідей формування культури здоров'я школярів у світовій та польській історико-педагогічній думці.

3. Розкрити методологічні підходи до дослідження проблеми формування культури здоров'я школярів у Польщі та схарактеризувати термінологічно-поняттєвий апарат проблеми, що вивчається.

4. Визначити внесок польських науковців досліджуваного періоду в розробку проблеми формування культури здоров'я школярів.

5. Обґрунтувати етапи розвитку проблеми формування культури здоров'я польських школярів (друга половина XX – початок XXI століття) та узагальнити досвід практичної реалізації цієї проблеми на кожному з визначених етапів.

6. Визначити провідні тенденції розвитку проблеми формування культури здоров'я польських школярів у досліджуваній період й окреслити перспективи використання узагальненого теоретико-практичного досвіду польського шкільництва в сучасній вітчизняній освітній практиці.

Дослідження Т.С. Єрмакової логічно побудоване та структуроване. Глибоко й кваліфіковано проведений аналіз наукових джерел дозволив

авторці доказово розкрити зміст обраної теми, визначити композицію наукової праці. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (1085 найменувань, із них 616 – іноземною мовою, 86 архівних джерел). Робота містить 2 таблиці (на 5 сторінках), 11 додатків (на 35 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 547 сторінок, із них основного тексту – 403 сторінки.

У «Вступі» обґрунтовується вибір теми, актуальність дослідження, аналізується стан наукового вивчення проблеми, окреслюються науково-методологічні засади, формулюється мета і завдання, визначається об'єкт і предмет, хронологічні межі дисертації та її концепція, з'ясовується наукова новизна і практичне значення основних положень праці, наведена апробація отриманих результатів.

Аналізуючи конкретний зміст дисертації, слід зазначити, що у першому розділі – «Ступінь наукової розробки досліджуваної проблеми» – на основі аналізу широкого спектру наукових джерел висвітлено основні шляхи вивчення порушеної проблеми в польській і вітчизняній науково-педагогічній літературі.

Автором доведено, що основними аспектами вивчення проблеми формування культури здоров'я школярів у сучасній польській науці є:

- визначення чинників, що впливають на стан здоров'я школярів; розкриття вікових та індивідуальних особливостей розвитку здорової особистості школяра;
- обґрунтування міждисциплінарного підходу до формування культури здоров'я школярів;
- висвітлення психолого-педагогічних засад формування культури здоров'я школярів, зокрема «виховання здоров'я», «оздоровча освіта», організація здоров'язберігаючого навчального процесу, розвиток «культури школи»;

– розробка питань підготовки майбутніх учителів до формування в школярів культури здоров'я).

Другий розділ дослідження – «Методолого-теоретичні засади дослідження проблеми формування культури здоров'я школярів у Польщі (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)» – присвячений аналізу наукових джерел, розкриває витoki ідей формування культури здоров'я школярів у світовій та польській педагогічній думці, схарактеризовано наукові підходи до дослідження порушеної проблеми, уточнено понятійно-категоріальний апарат дисертаційної роботи.

Проведений автором історико-педагогічний аналіз свідчить про те, що педагоги від античності до середини ХХ століття особливу увагу приділяли феномену людського здоров'я та його збереження, що значною мірою вплинуло на сучасне розуміння суті культури здоров'я.

У дисертації розкрито доцільність застосування загальнонаукових методологічних підходів (історіографічний, історико-педагогічний, антрополого-гуманістичний, системно-цілісний, культурологічний, компетентнісний, аксіологічний, особистісно-діяльнісний, салютогенетичний) до дослідження проблеми формування культури здоров'я школярів, що дозволило врахувати зв'язок людини і здоров'я, культури та здоров'я, культури й освіти, взаємини людини і соціуму, міжособистісні зв'язки, здатність особистості до розвитку й саморозвитку.

Дослідивши польські й вітчизняні наукові джерела, Т.С.Єрмакова доводить, що поняття «культура здоров'я» трактується вченими по-різному. Водночас спільним у тлумаченні цієї дефініції є уявлення про культуру здоров'я як інтегроване особистісне утворення людини, структуру якого можна представити у вигляді взаємопов'язаних компонентів – мотиваційно-аксіологічного, когнітивного та процесуального.

У третьому розділі – «Етапи розвитку проблеми формування культури здоров'я школярів у польській педагогіці другої половини ХХ – початку ХХІ століття» – на основі вивчення архівних джерел, сучасної науково-

педагогічної літератури, періодичних видань обґрунтовано етапи розвитку проблеми формування культури здоров'я школярів у досліджуваний період, узагальнено досвід вирішення даної проблеми на кожному з визначених етапів.

Проведений історико-педагогічний аналіз дозволив автору виділити й обґрунтувати три етапи розвитку формування культури здоров'я школярів Польщі у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття із урахуванням чинників, обумовлених предметом дослідження. Перший етап - 1954–1970 рр., представлено як час становлення формування культури здоров'я школярів в умовах польської соціалістичної моделі шкільництва; другий етап - 1971–1988 рр. – визначено періодом подальшого розвитку й офіційного визнання польською державою проблеми формування культури здоров'я школярів; третій - 1989–2004 рр. – етап інтенсивного розвитку проблеми формування культури здоров'я школярів у період освітніх перетворень та інтеграції Польщі до європейського освітнього простору. Водночас Т.С. Єрмакова зазначає домінування практичного аспекту вирішення проблеми формування культури здоров'я школярів над теоретичним доробком польських освітян. Автор зазначає, що упродовж третього етапу відбулося зменшення кількості вагомих досліджень культури здоров'я школярів. Увага вчених, як стверджує дисертантка, була повернута переважно до вивчення питань формування екологічної культури школярів, їхнього соціального та психологічного здоров'я, виховання дитини в здоровому родинному середовищі.

У четвертому розділі – «Тенденції розвитку проблеми формування культури здоров'я школярів у Польщі (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)» – визначено тенденції розвитку формування культури здоров'я польських школярів у досліджуваний період, окреслено перспективи творчого використання узагальненого досвіду в сучасній вітчизняній освітній практиці.

На рівні теоретико-концептуального обґрунтування формування культури здоров'я автором визначено такі тенденції, як: зміна орієнтації освіти із соціально-детермінованої на особистісну; спрямованість на збереження здоров'я кожної дитини; узгодженість концептуальних положень щодо збереження здоров'я школярів зі світовими та європейськими стандартами охорони людського здоров'я; постійне поширення в суспільній свідомості ідеології культури здоров'я і здорового способу життя.

У науково-дослідницькій площині виявлено тенденції пріоритету психолого-педагогічних досліджень у галузі педагогіки здоров'я й оздоровчої освіти та розробки різних підходів до визначення поняття «культура здоров'я».

Із огляду на зміст загальної освіти визначено такі тенденції: спрямованість на міждисциплінарну інтеграцію в розробці змісту навчання здоров'я та його збереження; оновлення навчальних програм і створення нових з урахуванням досягнень у галузі оздоровчої освіти й оздоровчого виховання; активізація наукових пошуків щодо розробки інноваційних засобів, форм і методів формування культури здоров'я школярів.

Деякі тенденції Т.С.Єрмаковою виокремлено в організаційно-процесуальному аспекті, а саме: поєднання традиційних та інноваційних форм і методів формування культури здоров'я школярів; реалізація педагогічних засобів запобігання асоціальної поведінки (алкоголізм, наркоманія тощо) школярів; перехід від виховання до самовиховання здорового способу життя школяра; створення й розширення мережі «Шкіл сприяння здоров'ю»; спрямованість польського педагога на універсальне виконання фахових функцій – як учителя, вихователя, соціального працівника, волонтера тощо; створення громадських освітньо-просвітницьких асоціацій, товариств, об'єднань, що посідають чільне місце в здоров'язбереженні учнівської молоді; вплив родинного виховання й церковних інституцій на розвиток здорового підрастаючого покоління.

У «Висновках» дисертації здійснено систематизацію теоретико-педагогічних ідей й узагальнення досвіду формування культури здоров'я школярів у Польщі досліджуваного періоду, обґрунтовано перспективні напрями реалізації педагогічно цінного польського досвіду в сучасних умовах розвитку шкільництва України.

Результати дослідження знайшли апробацію у 42 наукових працях (із них 28 – одноосібні), серед яких: 1 монографія, 2 навчальних посібники, 22 статті в наукових фахових виданнях, 6 статей в іноземних виданнях, 10 тез доповідей у збірниках матеріалів наукових конференцій, 1 методичні рекомендації. Загальний обсяг авторського доробку з теми дослідження складає 39 ум. друк. арк., що додатково віддзеркалює здобутки дисертаційної роботи, у доповідях і повідомленнях на численних наукових конференціях різних рівнів – міжнародних, всеукраїнських та міжвузівських. Основні здобутки наукового пошуку впроваджено також в освітній процес вітчизняних університетів, Польського товариства загального спорту та місцевої загальноосвітньої школи, про що свідчать довідки з цих навчальних закладів та організацій.

Отримані під час дослідження дані використано автором у процесі підготовки навчальних посібників для студентів вищих навчальних закладів «Формування здоров'я особистості в умовах навчального закладу» та «Формування рекреаційної культури здоров'я».

Матеріали дисертації можуть бути використані в педагогічних коледжах, інститутах, університетах, закладах післядипломної освіти й удосконалення кваліфікації вчителів із метою поліпшення змісту підготовки педагогів; у розробці курсів «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Фізичне виховання», «Валеологія», спецкурсів і спецсеминарів для студентів і магістрів вищих навчальних закладів, укладанні підручників, навчальних посібників, під час проведення педагогічної практики, написання курсових і магістерських робіт.

Дисертація відзначається новизною змісту, широтою постановки проблеми, науковою обґрунтованістю її основних положень. Робота є завершеним самостійним дослідженням, науково обґрунтовані й достовірні результати якого розширюють уявлення про тенденції розвитку формування культури здоров'я польських школярів у досліджуваний період.

Висвітлені у дисертації наукові результати одержані автором самостійно.

Відзначаючи високий кваліфікаційний рівень виконаного дослідження відзначимо ряд питань, які потребують пояснень та уточнень.

Зокрема:

1. У першому розділі дисертації «Ступінь наукової розробки досліджуваної проблеми» велика увага приділена аналізу й узагальненню формування культури здоров'я у школярів загальноосвітніх навчальних закладів України на сучасному етапі (25-34 стор. дисертації). Безперечно, питання актуальне та важливе, але не є предметом дослідження.

2. Дослідження значно виграло, якщо б проблема здоров'язбереження школярів розглядалась з позицій Стратегії сталого розвитку.

3. Назви 3 та 4 розділів дисертації варто було б сформулювати більш коректно.

4. При аналізі формування культури здоров'я учнів в школах України та Польщі досліджуваного періоду, бажано було б враховувати праці та посилатись на результати досліджень Л.Г. Горяної.

5. Четвертий розділ дисертації виграв би, якщо б тенденції були представлені за етапами розвитку формування культури здоров'я школярів у польській педагогіці.

Однак висловлені зауваження та побажання не знижують наукової цінності проведеного Єрмаковою Т.С. дослідження, яке підтверджує її наукову зрілість і професійну компетентність. Отримані дисертанткою результати мають вагоме теоретичне і практичне значення для сучасної педагогічної науки.

Автореферат відображає основні положення дисертації.

Дисертаційна робота «Теорія і практика формування культури здоров'я школярів у Польщі (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)» є завершеним, цілісним, самостійним дослідженням, яке відповідає вимогам сформульованим у п.п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами внесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19.08.2015 р та за № 1159 від 30.12. 2015 р.), що дає підстави для присудження Єрмаковій Тетяні Сергіївні наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки, психології та методики
фізичного виховання Чернігівського національного
педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка

О.К. Проніков

Підпис доктора педагогічних наук, професора
Пронікова Олександра Костянтиновича засвідчую:

Начальник відділу кадрів ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка

Л.Ф. Лук'яненко

